

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOSHLANG'ICH MATEMATIK TASAVVURLARNI RIVOJLANTIRISH FANINING AHAMIYATI

Mamatova Nilufar Yaqubovna

Andijon shahar pedagogika kolleji

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7543775>

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshlang'ich matematik tasavvurlarni rivojlantirish fani haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Elementar matematika, raqam, tenglik, miqdor, didaktik o'yin, metodika

Bolalarda elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirish vazifalari va bolalar bog'chasida arifmetika asoslarini tarkib toptirish, miqdor, makon va zamonga oid tasavvurlarni rivojlantirish o'qitishning asosiy shartidir.

Har bir mashg'ulotda tarbiyachi mavzu mazmunining asosiy masalalari va uni darsda ishlash metodikasini ochib beradi. Bunda shuni nazarda tutish kerakki, berilayotgan tavsiyalar, odatda, bolalarga berilishi kerak bo'lgan topshiriqlar, mashqlar, savollarning tipik namunalari. Bunday mashqlar sonini o'qituvchi sinf bilan ishlashning aniq shart-sharoitlarini hisobga olib, o'zi aniqlashi kerak.

Dastlab, bolalar ongiga elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish uchun ularga kundalik rejim o'rgatilishi jarayonida matematik tushunchalar va iboralar shakllantiriladi. Maktabga tayyorlov guruhida bolalarni o'qitishda didaktik ko'rsatma materiallardan keng foydalanish xarakterlidir. Amaliy ishlar, ko'rgazma tashkil qilish bilan bog'liq bo'lgan topshiriqlar ham namunalar sifatida qaralishi mumkin. O'qituvchi ularga o'zida bo'lgan ko'rsatma-qo'llanmalarni hisobga olib tuzatishlar kiritishi mumkin. Ko'pchilik hollarda tavsiya etilayotgan og'zaki mashqlar materialini o'qituvchi turli variantlarda berishi, Ba'zan esa sinfning tayyorgarligiga qarab almashtirishi ham mumkin. O'qituvchi tavsiya etilayotgan didaktik o'yinlarga ham ijodiy yaqinlashishi kerak, bunda o'yinlarni o'tkazishda foydalaniladigan qo'llanmalarni variatsiyalab, imkoni boricha ko'proq har xilliklar kiritishi, har bir mashg'ulotning konkret vazifalarini hisobga olib, o'zi topgan o'yinlarni sinash maqsadida darslarda o'yinlar tashkil qilishi mumkin.

Tayyorlov guruhlarida matematikani o'rgatish metodikasi

Bolalar bog'chasining tayyorlov gruppasida bir haftada ikkita, bir yilda 72-74 mashg'ulot o'tkazish rejalashtiriladi. Mashg'ulotlar sentabr –may oyining oxirigacha har biri 25-30 minutdan o'tkaziladi. Mashg'ulotlarda didaktik o'yinlar, ko'rgazmali materiallardan keng foydalaniladi.

Bolalar mashg'ulotlarga qiziqib qatnashishlari uchun tarbiyachi quyidagi talablarga rioya qilishi lozim :

1. Dastur materiallarini yaxshi o'zlashtirib olish.
2. Puxta material (namoyish qiluvchi va tarqatma) tayyorlash.
3. Bolalar faoliyatini o'zgartirib turishga, qiziqishga e'tibor qilish.
4. Mashg'ulot o'rtasida harakatli o'yinlar o'tkazishni rejalashtirish.
5. Mashg'ulot davomida bolalarning mustaqil xulosa chiqarishlariga erishish.
6. Bolalarning xilma-xil javoblarini rag'batlantirish.

Dastur materialini mashg'ulotlarga taqsimlashda bolalarning bilim va ko'nikmalariga, ularning tayyorligiga e'tibor berish lozim. Ertaklar olamiga sayohat, predmetlar nomlari, sanog'i o'rganiladi.

Maxsus terminlarni to'g'ri qo'llay bilish katta ahamiyatga ega. Masalan, son va raqam tushunchalarini aralashtirib yubormaslik kerak.

«Qaysi son katta, qaysinisi kichik deb so'raladi. (qaysi raqam katta deyish mumkin emas.)

Mashg'ulotda hamma bolalarning faol ishtirok etishlariga erishish maqsadida har bir bolaning oldida tarqatma materiallar bilan bir qatorda signalli kartochkalar bo'lishi tavsiya etiladi.

Agar o'rtog'ining javobi to'g'ri bo'lsa qizil kartochka, o'rtog'ining javobi uni qoniqtirmasa ko'k kartochka ko'tarishi lozim.

Bunda hamma bolalar o'rtoqlarining javobini diqqat bilan eshitishga harakat qiladilar, intizom buzilmaydi, shu bilan bolalarning test sinovlariga tayyorgarligi ham hisobga olinishi lozim.

0 dan 9 gacha raqamlar bilan tanishtirish.

Raqam – sonning shartli belgisidir. Bolalarga sonni tushuntirishda raqam qo'shimcha, yordamchi bosqichdir.

Bolalarni raqamlarni yozishga o'rgatilmaydi, faqat bocma ko'rinishi bilan tanishtiriladi. Bolalar har bir raqam qaysi sonning belgisi ekanligini ajrata bilishlari lozim.

Hammasi bo'lib 10 ta raqam bor:

0,1,2,3,4,5,6,7,8,9. 10 raqami yo'q. 10 soni ikkita raqam: 1 va 0 bilan belgilanadi. Bitta mashg'ulotda bitta yoki ikkita raqam bilan tanishtirish mumkin.

Masalan "1" raqami bilan tanishtirishda tarbiyachi sanoq kartochkasiga bitta o'yinchoq qo'yadi, ularning oldiga 1 ta doirali kartochkani qo'yadi. 2 ta bolani chaqirib, biriga bir marta sakrash, ikkinchisiga bir marta stolga

taqillatishni taklif etadi. Bolalar sanab, hammasi «bittadan» degan xulosa qiladilar.

Keyin “1” raqamini ko’rsatib bu sonni ko’rsatuvchi shartli belgidir, har bir son o’z belgisiga egadir deb tushuntiradi. Bolalar bog’chasi bilan boshlang’ich sinf orasida uzviylik shundan iboratki bular bir-birini to’ldirib boradi.

Bolalar ustma-ust, tagma-tag terib qo’yish, sanash orqali to’plamlarning teng, notengligini aniqlaydilar

Tenglik – notenglik munosabatlarini aniqlashda ishora - belgilari simvollaridan foydalaniladi.

Qaysi qatorda ko’proq, qaysi qatorda kamroq? 5 soni 6 dan kamroq,

5 va 6 tengsizlikdan tenglik hosil qilish uchun nima qilish kerak? deb so’raladi.

1 ni qo’shib tenglik hosil qilinadi va birni ayirib barobarni yozish yo’li tushuntiriladi. $6=6...$

6-7 yoshdagi bolalar juda o’yinqaroq bo’ladilar. Shuning uchun uyda yoki bog’chada ular bilan o’yinlar o’ynashga, mashg’ulotlar o’tkazishga to’g’ri keladi. Chunki o’yin ularning ko’rish, eshitish va idrok qilish uquvini o’stiradi, predmetlarning shakli, katta-kichikligi, rangini ajrata bilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. O’yinlar nafaqat predmetning shakli yoki rangini ajratishga, balki yuqorida aytib o’tganimizdek, bolaning nutqi, tafakkurining rivojlanishiga ham yordam beradi.

Bu paytda o’g’il bolalar otasiga, qiz bolalar esa onalariga o’xshashni juda xohlaydilar. O’ynayotgan o’g’il-qizlarning o’yinlariga hech e’tibor qilganmisiz? Ko’pgina kichkintoylar uylaridagi ota-onalarining, bog’cha opalarining, buvayu buvijonlarining muomalalarini o’yinga ko’chiradilar. Ba’zida har bir bolaning xatti-harakatiga qarab ularning uyida qanday kayfiyat, o’zaro munosabatlarning qandayligini bemalol bilib olish mumkin.

Ba’zan bolalar o’yinqaroqlik qilib kattalarning murojatini eshitmasliklari yoki aytganlarini qilmasliklari mumkin. Bunda bolaga qo’pol muomalada bo’lib, ko’nglini ranjitmaslik yekrak. Aks holda bolalar injiq, o’jar bo’lib qoladi. Hamma ishingizni 5-10 daqiqaga tashlab, bolaning nega javob bermayotganiga, shu tobda bolaning nima bilan band ekanligiga hamda nima bilan qiziqayotganiga ahamiyat bering. Iloji boricha u bilan o’sha mashg’ulotni davom ettiring. Agar bolaning qilayotgan ishi noto’g’ri yoki noo’rin bo’lsa, unga buni tushuntirishga harakat qiling. Aksincha bo’lsa, uni maqtang va yordam bering.

Ba'zi ota-onalar bolaga uni qanday va qay darajada bajarganligi bilan qiziqmaydilar. Yoki aksincha, qilgan ishini noto'g'ri bajarsa ham hadeb maqtayveradilar. Bu esa uning taltayib ketishiga va bundan keyingi topshiriqlarni uncha mensimay, natijasiga e'tibor bermay bajarishga olib keladi.

Maktabga tayyorlanayotgan bolalarga asta-sekin sanoq sonlarni o'rgatish ham foydadan holi bo'maydi. Ko'pgina onalar yoki tarbiyachilar bolalarni 3-4 yoshidanoq sanashga o'rgatadilar va bolalarni maktab yoshiga yetgach, bemalol o'ngacha sanashni biladilar. Lekin endi siz o'ngacha bo'lgan raqamlarni kartondan yasangda, stol ustiga yoyib chiqing. Bola uni 1 sonidan 10 sonigacha to'g'ri ketma- ketlikda yoki aksincha, 10 sonidan 1 sonigacha qo'yib chiqishi kerak.

Bolaning diqqatini jamlash uchun unga ozgina fursat bering-da, quyidagi mashqni ham birgalikda bajarib ko'ring. 10 sonigacha bo'lgan raqamlarning orasidan ikkitasini olib tashlang yoki boshqa ikki sonni qo'shib qo'ying. Bir ozdan so'ng bola qaysi raqamning yo'qligi yoki ortiqcha raqamni aniqlab berishi kerak.

Asta-sekinlik bilan o'yinlarni murakkablashtirib borishingiz mumkin. Chunki bolaning diqqat turg'un, xotirasi esa ancha rivojlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumaev M.E, Tadjiyeva Z.G`. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. (O O'Y uchun darslik.) Toshkent. "Fan va texnologiyai" 2005 yil.
2. Jumaev M.E, Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan praktikum. (O O'Y uchun) Toshkent. "O'qituvchi" 2004 yil.
3. Jumaev M.E, Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi (KHK uchun) Toshkent. "Ilm Ziyo" 2003 yil.
4. Jumaev M.E, Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. (KHK uchun) Toshkent. "Ilm Ziyo" 2005 yil.
5. Jumaev E.E, Boshlang'ich matematika nazariyasi va metodikasi. (KHK uchun) Toshkent. "Arnoprint" 2005 yil.
6. Jumaev M.E, Tadjiyeva Z.G`. Boshlang'ich sinflarda matematikadan fakultativ darslarni tashkil etish metodikasi. Toshkent. "TDPU" 2005 yil.
7. Jumaev M.E, Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi (KHK uchun) Toshkent. "Ilm Ziyo" 2005 yil.

